

TEMEL ETİK İLKELERİ

Geçmişten günümüze çeşitli Etik Kavramlar/İlkeler oluşturulmuştur.

Uygulama sırasında karşılaşılan ve etik sorun içeren olayları çözümlenmek ve ona özgü karar verebilmek için bu ilkelerin varlığına ihtiyaç duyulmuştur.

Bugün genellikle etik ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- 1. Yararlılık ilkesi
- 2. Kötü davranmama ilkesi
- 3. Özerkliğe saygı ilkesi
- 4. Adalet ilkesi
- 5. Aydınlatılmış onam ilkesi
- 6. Gizliliğe saygı ilkesi
- 7. Zarar vermeme ilkesi
- 8. Sadakat ilkesi
- 9. Sır saklama ilkesi
- 10. Sözünde durma ilkesi
- 11. Eşitlik ilkesi
- 12. Gerçeği söyleme ilkesi
- 13. Özgürlük ilkesi

➔ İlkeleri daha kısa sınıflandıırırsak bazı temel ilkeleri şöyle özetleyebiliriz:

1- Özerkliğe Saygı İlkesi

2- Yararlılık İlkesi

3- Zarar vermeme İlkesi

4- Aydınlatılmış Onam İlkesi

5- Adalet İlkesi

► Dünya genelinde ve ülkemizde hem klinisyenler hem de akademik etik çalışması yapanlar arasında yüksek oranda benimsenen dört ilkelik şemada yarar sağlama, özerk olma ve başkalarının özerkliğine saygı gösterme, zarar vermeme, adil olma yer almaktadır.

► Yaşama saygı duyma, aydınlatma ve onam alma, sır saklama, mahremiyete saygı gösterme, dürüstlük, özgecilik, ayrımcılıktan kaçınma, ihtisasa saygı duyma, dayanışma da hemen akla gelen tıp etiği ilkeleridir. İlkeleri belli bir yaklaşıma göre düzenleme bağlamında, bazı ilkelerin ana başlık olarak seçilmesi ve diğer bazı ilkelerin onların altında yerleştirilmesi söz konusudur.

-
- İnsan hakları temel ilkesi yaşama saygı ilkesidir. Yaşama saygı bir yönüyle de insana saygı anlamına gelir. İnsan için yaşamın sahip olunan en önemli şey olduğu savından temellenir.
 - Yaşama saygı/ yaşamın kutsallığı söylemi kökenini dinlerden alan farklı bir savdır. Ancak yaşama saygı ilkesi sadece yaşamın kutsallığı savına dayansaydı günümüzde etik sorun olarak kabul edilen abortus ve ötenazi gibi kavramlar tartışılmaz hale gelirdi.

-
- Yaşama saygı ilkesi sadece kişinin beden bütünlüğüne saygı gösterilmesi konusundaki ilke ile olduğu kadar, onun iyi bir eğitim görme hakkı, geçinebilmek için iyi bir işte çalışma olanağı bulma hakkı gibi haklarla sosyal yönden de desteklenmiştir.
 - Yani insan hakları bağlamında yaşam yalnızca canlı oluş olarak görülmemekte, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel boyutu olan bir değer olarak ele alınmalıdır.
 - **Tıbbın temel görevlerinden biri hastanın yaşama hakkını ve bunun uygulamadaki karşılığı olarak yaşamı korumak ve gözetmektir.**

ÖZERKLİĞE SAYGI İLKESİ:

- Bir insanın kendisiyle ilgili konularda, kendi değerlerine dayanarak kararlar vermesine ve bu kararlar doğrultusunda uygulamalarda bulunmasına ÖZERKLİK denir.
- İnsan olmanın önemli öğelerinden biri olan özerklik tüm insan haklarının da temel dayanağıdır. Tıbbın temel amaçlarından biri, özerkliği sınırlayıcı etkenlerin başında gelen hastalık olgusunu ortadan kaldırmak olduğuna göre, tıpta hastanın özerkliğine saygı ayrıca önemli bir duyarlılıktır.

-
- Tıp etiği açısında düşünüldüğünde yapılan yanlışları başında özerkliğin sadece hastanın özerkliği olarak algılanmasıdır.
 - Oysa zerklik, hekimin, hemşirenin, üçüncü şahışların ve genel olarak toplumun özerkliği açılarından da ele alınarak değerlendirme yapılmalıdır.
 - **Hemen her etik sorun bir yada birkaç kişinin özerkliği ile ilintilidir.**
 - Sorunların ele alınıp zmlenmesinde bu durumda göz önünde bulundurulmalıdır.
 - Ancak amaca ulařmak için her zaman herkes için özerkliği aynı anda kurmak mümkün olmayabilir.
 - Bu durumda adalet ilkesinin devreye sokulması gerekir.

ADALET İLKESİ:

➤ Bu ilke iki temel kavramla yakından ilişkilidir.

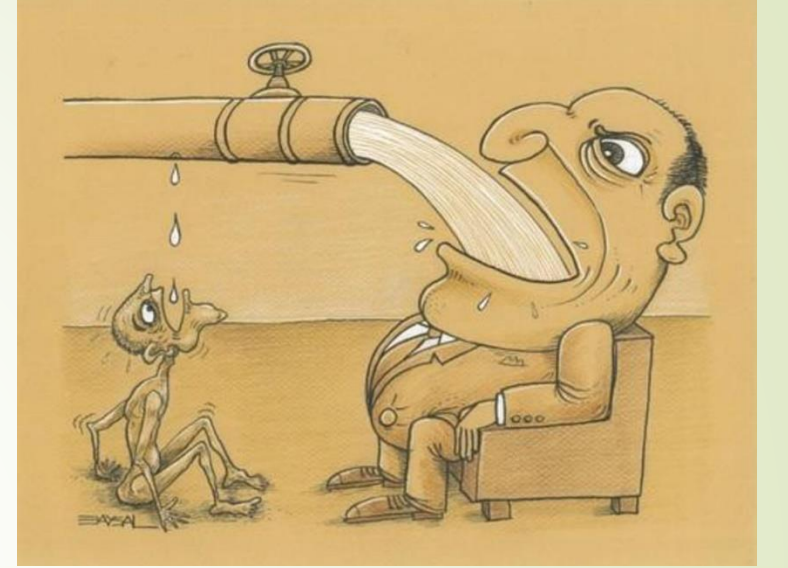
➤ **1-EŞİTLİK**

2-HAK

➤ Adalet ilkesini işletirken hastanın mutlak bir ayrıcalığından söz edilemez.

➤ Ancak hasta olmak eşitlik açısından önemli bir ayrıcalık kazandırır.

➤ Çünkü hastalık eşitlik durumunu bozar.

-
- Hak kavramı açısından bakıldığında bu eşitlik önem kazanır.
 - Çünkü hasta olmakla kişi bazı hakların sahibi durumuna gelir.
 - **Ancak hasta için adil olan bir davranış başkaları için adaletsiz olmamalıdır.**
 - **Burada da denge temel sorundur.**
 - Tıbbi etikteki adalet bu yönüyle hukukta olduğundan farklıdır.
 - Bu nedenle yasalarla sağlanan adalette eleştirel bakış açısı ile değerlendirmek gerekir.

YARAR SAĞLAMA İLKESİ:

- Tıbbın tanımı ile birebir örtüşen bir ilkedir. Yarar sağlama ilkesi ele alındığında hastanın mutlak önceliği vardır.
- Bu öncelik “hastaya mutlak öncelik verilmelidir” şeklinde değil, “bir yarar söz konusu ise bu öncelikle hastanın yararı olmalıdır” biçiminde olmalıdır.

➤ Yarar sağlama ilkesinin gerçekleşmesi için iki temel yöntem bulunmaktadır.

➤ 1-Yararlar arasında dengesiz bir seçim yapılmalıdır.

➤ 2- Risk/ yarar öncelikli olan yararlar arasında seçim yapmaktır.

* kısa sürede ele alınabilirlik

* süreklilik

* yaşamla olan ilintisi

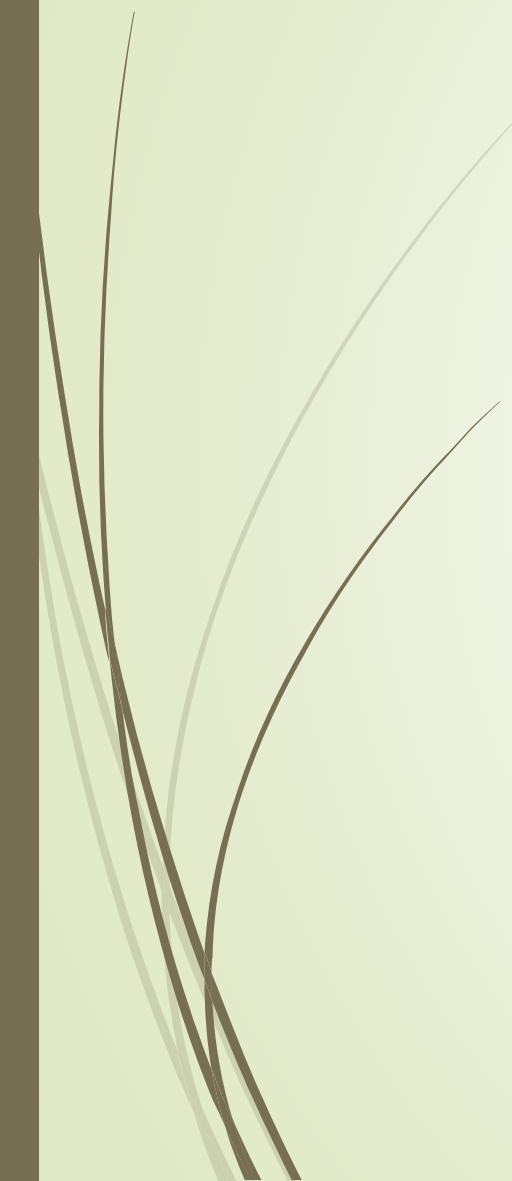
* kaliteli yaşam olanağı sağlayabilmek

* olanaklılık gibi ölçütlerle saptanır.

➤ Saptanan yarar eylemin amacını belirlediği için risk/yarar değerlendirmesinin temel verisini oluşturur.

ZARAR VERMEME İLKESİ:

- Bu ilke ele alınırken sadece hastaya zarar vermeme anlaşılmalıdır.
- Toplum , sağlık çalışanları, üçüncü kişilerde bu değerlendirmenin içinde tutulmalıdır.
- Zarar konusunda hastanın mutlak bir önceliği yoktur.
- Kimi zaman geri dönülmez, onarılamaz, yada yaşamı tehdit eden bir zarara engel olmak için , daha az ciddi bir başka zarar kabullenilebilir.
- Zarar vermeme ve yarar sağlama ilkeleri birlikte ele alındığında risk/ yarar değerlendirmesi hep aklımızda olmalıdır.

-
- ***Hastaya sağlanan yarar, her zaman seçilen yöntemin içerdiği olası risklere değmelidir!!***
 - ***Eğer risklerin büyüklüğü umulan yararı aşıyorsa, hastanın özerk kararı göz önünde tutulmalıdır!!***
-

Aydınlatılmış Onam İlkesi:

- Özerkliğe saygı ile yakın ilişkidedir.
- Hastaya tıbbi bilgilerin doğru ve yeterli biçimde açıklanmasını isteyen ilkedir.
- Bu ilkenin gerçek bir aydınlatılmış onam olması için hastaya verilmesi gereken bilgilerin açıkça verilmiş olması, bilginin anlaşılır olması, hastanın gönüllü ve bunların sonunda hastanın onam vermiş olması gerekmektedir.
- Bir hastanın kendisine uygulanacak olan tanı ve tedavi yöntemlerinin kapsamını, yararını, risklerini varsa seçenek yöntemlerini anlayarak bir uygulamayı kabul etmesidir. Onam bir kağıt parçası değildir, pasif değil aktif bir eylemdir.

Aydınlatılmış onamda 5 nokta önemlidir;

1- Yeterlilik

2- Açıklık

3- Anlama

4- İsteklilik

5- Onay